

AZ SZTE-N TANÍT J. K. ROWLING ÁLNÉVEN SZÜLETETT KRIMIJEINEK FORDÍTÓJA

Ez év áprilisában Nagy Gergely angol-ógörög szakos egyetemi oktatóval, J. K. Rowling Robert Galbraith álnéven született, „Kakkukkszó” és „A selyemhernyó” című regényeinek fordítójával, április Hónap Alma Mater Tagjával beszélgettünk a TIK Café-ban, az Egyetemi Tavasz programsorozat keretein belül.

Bölcsész családban nőtt fel, viszont kezdetben a nyelvek nem érdekelték. Hogyan jött mégis az angol-ógörög szak?

Az általános iskolai nyelvórákról megmaradt emlékeim szerint nem igazán értettem olyanokat, mit például a Present Perfect, és a kérdések szórendjével is voltak problémáim. Szóval általánosban nem ragadott meg különösebben az angol. Oroszt is kellett tanulunk, de már akkor is „nagyon punkok voltunk”, és nem tanultunk oroszul csak azért sem. Ilyenkorra már az ember megbánja ezt, mert most nagyon jól jönne ha tudnánk oroszul, például azért, mert lehetne fordítani.

Amikor jelentkezni kellett az egyetemre, eredetileg az egyszakos filozófiát akartam megjelölni, ami - lássuk be - akkor sem volt és ma sem egy nagyon piacképes dolog. Édesanyómnak - akinek emiatt is örökké hálás leszek - beszélt rá, hogy akkor legalább még az angolt csapjuk oda a másik szak mellé. Így kötöttem ki angol-filozófián, de utóbbit el is hagytam utána, onnan mentem át az ógörögre, ami kompromisszum is volt, mert másodévből, filozófia szakon rájöttem, hogy amit én a filozófiáról mondani akkarok, azt el tudom mondani egy ógörögös szakdolgozatban is. Ez így is történt, maradtam is aztán ennél a két nyelvnél.

A gimnáziumi évek alatt jött az a korszak, amikor másoltuk a cd-eket a lemezboltokból, hozzájuk pedig kézzel a szövegeket is, mert fénymásolni nehéz volt, drága, inkább leírtuk a sorokat gyorsan, ameddig lement a lemez. Ebből is nagyon sokat tanul az ember. Akkor még nem voltak olyan lehetőségeink, mint most, amikor mindenki folyamatosan tölti le a sorozatokat, hozzá az angol feliratot, viszont nem is az a korszak volt, amikor a Cartoon Networkről „tanultak meg angolul”.

A fordítás „ízére” hogyan kap rá az ember?

Már egyetemista korunkban fordítottunk, amikor lehetett vagy kellett, mindez pedig PhD-sként is folytatódott. Lefordítottunk például egy nagyobb lélegzetű vallástudományi szakszöveget, ami szerintem a mai napig nem jelent meg magyarul. Dolgoztunk még disszertációk absztraktjaival, előadásokat, cikkeket néztünk át.

Mélyebben azért „keveredtem bele” a fordításba, hogy a 2000-es évek elején létrehoztuk a Magyar Tolkien Társaságot. Ebben az időszakban Szegeden a Szukits Kiadó nagyon szorosán próbált velünk

együtt dolgozni: voltak kötetek, amelyekhez lektorálni kértek fel bennünket, ami gyakorlatilag azt jelentette, hogy igazából újra kellett fordítani az egész szöveget. Azért is van egyébként, hogy az ember nem nagyon szívesen vállal lektorálást, mert ugyanez történik, de sokkal kevesebbet fizetnek érte, mint a tényleges fordítói munkáért.

Az irodalmi fordítás praktikus szempontból jött: egy tanársegédi fizetésből már nyolc éve sem lehetett megélni. Kellott valami, legalább kiegészítésként, így kezdtem először az Atheneumnak, majd néhány további kisebb kiadónak fordítani a könyveket, így jutottunk el a mai állapotig.

Melyik műfajt fordítja a legszívesebben?

Azt hiszem, hogy a legjobban teljesen kortárs, teljesen nyugati és urbánus regényeket szeretek fordítani, olyanokat, amelyek sem időben, sem térben nincsenek túlságosan nagy távolságra attól, ahol most vagyunk. Olvasni is ezeket szeretem a legjobban. Körülbelül öt éve dolgoztam egy középkori Japánba helyezett krimin, ami műfajilag nagyon közel állt hozzám. Gyakran csinálok krimiket, maga az a korszak, a kultúra viszont nekem nagyon idegennek hat, úgy éreztem, hogy nehezebb belehelyezkedni. Nem volt vele semmi probléma, de ha választhatok, akkor maradnak az akciós, fordulatos, főleg kortárs, ismerős környezetbe helyezett regények.

Számos Tolkien szemináriumot tartott már, legutóbb a Harry Potter kapcsán is indult egy. Mit gondol, miért választják ezeket a hallgatók? Mekkora szerepet játszanak ebben az aktuális filmek, a trendek?

Gyakorlatilag 15 éve csinálom kisebb-nagyobb időközönként Tolkien szemináriumokat, előadást is tartottam már. Amikor elkezdtem, amikor kijöttek a filmek, nyilván betelt mindig minden kurzus, az általánosan művelők is, amelyekre jöttek az egész karról vagy az egész egyetemről. Aztán következett négy-öt év, amikor a létszám miatt be sem tudtuk indítani a kurzusokat, most pedig megint elkezdtek feljönni, gondolom a Hobbit című film központba kerülésével.

A Harry Potter más, de arról még nincs is perspektívám, tavaly indítottam először, most ősszel tanítom másodszorra, kíváncsi vagyok, de azt gondolom, hogy be fogja hozni az embereket még akkor is, bőven.

A "Kakukkszó" és „A Selyemhernyó” kapcsán mely dolgok okoztak leginkább fejtörést a fordítás technikájára vonatkozóan?

Én azt vettem ki Rowling későbbi Harry Potter regényeiből és a más branden (Galraith álnéven) írott könyveiből, hogy a narrátor szövege nagyon keményen szerkesztett szöveg, hosszú mondatokkal,

cikornyás retorikával. Ilyen mondatokat nem ír le senki először, nyilvánvaló, hogy ezek négy-ötökörös szerkesztés eredményei, s az egy alkotói processzus, amikor az ember megírja az első verziót, utána csinál belőle másikat, például két mondatot egyberak, közelebb egy harmadikat, beilleszt egy közbevetést és így tovább ... Ebből lesz egy ötsoros mondat, ami angolul egyáltalán nem furcsa, tele vonatkozókkal és olyan megoldásokkal, amelyek magyarul nagyon furcsán hatnak. Rowlingnak ez a sajátossága. Elindult az első Harry Potternél úgy, hogy a stílusnak és a nyelvnek kimondottan nagy szerepe volt, ahogyan a másodikban és a harmadikban is, utána, ahogy egyre hosszabbá váltak a történetek, egyre nagyobbak lettek a könyvek, a narrátor hangja és a nyelv került a háttérbe, előtérbe pedig a tényleg keményen

szerkesztett szöveg. Ez azért is nagyon érdekes, mert pont akkor kezdtek el jönni a kritikusok, hogy „Egy jó szerkesztő azért jót tenne Rowlingnak.”, pedig nyilván már akkor is ott volt mögötte egy jó szerkesztő, csak máshogyan, mint ahogy ezt ők elképzelték.

A Galbraight könyveknél kimondottan ez a kemény szerkesztettség látszik, különösen a „Kakukkszónál”, ahol a legnagyobb kihívást az jelentette, hogy beletanuljak a narrátor szövegébe, a sajátos mondatszerkezetébe. Amikor nagyon hosszú, nagyon soktagú mondatok felett ül az ember, sokfelé ágazó szerkezettel, akkor ki kell találni stratégiát, hogy ne ad hoch módon haladjunk. Hozzá kell tenni mindehhez, hogy igazából akármit is csinálunk egy szöveggel, azon utána még úgyis átme

szerkesztő és a világon nincs olyan szöveg, amelyben ők ne változtatnának valamit.

A lényeg az, hogy arra is figyelni kell, hogy milyen szerkesztővel dolgozik az ember. Nekem már amiatt is voltak „konfliktusaim” velük, mert felbontottam egy mondatot és amiatt is, mert nem bontottam fel. Az egyik azt nem szereti, ha „egybehúzzunk” dolgokat, a másik azt nem, ha „nem húzzunk egybe” dolgokat. A második kötetre szerintem már egymáshoz idomultunk a két Galbraight könyv szerkesztőjével.

Egy blogon olvastuk azt a véleményt, mely szerint érződik a műveken, hogy egy igazi egyetemi punk fordította őket. Mit szól ehhez?

Örülök neki. Nem tudom ki írta ezt, minden bizonnyal ismerem az illetőt. Egy másik ismerősöm mondta azt a „Kakukkszónál”, amikor az megjelent tavaly ilyenkor, hogy az a jó benne - ami egyébként a fordításoknál általánosságban egy szuper adalék - hogy ahogy ezt ő olvassa, hallja az én hangomat, ahogy én mondom ezt a szöveget, különösen a dialóguskoban. Ez nyilván azért van így, mert például a szófordulatok úgy jönnek, ahogyan nálam egyébként is.

Azért is jó dolog a fordítás, mert ha olvasom például Rowlingot angolul, akkor Rowlingot olvasom, de ha olvasom őt magyarul, akkor egy kicsit azért a fordítót is olvasom. Ha jó a fordító - és remélem, hogy a megjegyzések azt jelentik, hogy igen -, akkor rátesz a műre egy réteget, de egy „ízt” mindenképpen, ami miatt érdekes, érdemes olvasni.

